

KESH (SHAHRISABZ)DA ILK O'RTA ASRLAR HAYKALTAROSHLIGI

Suyarov Mavlon Safarovich

Shahrisabz davlat muzey qo'riqxonasi ilmiy xodimi

Tel: +998919557676 @mail suyarov594@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada ilk o'rta asrlarda Kesh (hozirgi Shahrisabz) hududida rivojlangan haykaltaroshlik san'ati tarixiy, badiiy va arxeologik manbalar asosida o'rganiladi. Shahrisabz muzey qo'riqxonasi fondida saqlanayotgan terrakota haykalchalari misolida qadimiy turmush tarzi, diniy e'tiqodlar, madaniy qarashlar haqida ma'lumotlar tahlil qilinadi. Ushbu haykallar orqali ilk o'rta asrlar o'zbek hududidagi estetik ideal va antropomorf tasvirlarga bo'lgan yondashuv ochib beriladi.

Kalit so'zlar:

Kesh, Shahrisabz, ilk o'rta asrlar, haykaltaroshlik, terrakota, arxeologiya, madaniyat, san'at, antropomorf tasvirlar

Аннотация

В статье рассматривается искусство скульптуры раннего Средневековья на территории Кеша (современный Шахрисабз) на основе археологических и историко-художественных источников. Особое внимание уделено терракотовым фигуркам, хранящимся в музее-заповеднике Шахрисабза, как отражению быта, религиозных представлений и художественного вкуса населения. Анализируются антропоморфные изображения как проявление эстетических идеалов того времени.

Ключевые слова:

Кеш, Шахрисабз, раннее Средневековье, скульптура, терракота, археология, культура, искусство, антропоморфные изображения

Abstract

This article explores the art of sculpture in early medieval Kesh (modern-day Shahrisabz) through historical and archaeological evidence. Particular attention is paid to terracotta figurines preserved in the Shahrisabz Museum-Reserve as representations of daily life, religious beliefs, and artistic expressions of that period. Anthropomorphic images are analyzed as reflections of the era's aesthetic ideals and cultural narratives.

Keywords:

Kesh, Shahrisabz, early Middle Ages, sculpture, terracotta, archaeology, culture, art, anthropomorphic imagery

Kirish

Kesh (hozirgi Shahrisabz) tarixan Markaziy Osiyoning eng qadimiy shaharlaridan biri bo'lib, u ko'plab sivilizatsiyalarning markazida joylashgan. Ilk o'rta asrlar (V–IX asrlar)da bu hududda iqtisodiy, madaniy va diniy hayot jadal rivojlangan. Aynan shu davrda haykaltaroshlik san'ati ham taraqqiyotga erishgan. Shahrisabz hududidan topilgan terrakota (pishiq loydan) yasalgan haykalchalar bu davrda antropomorf tasvirlarning keng tarqalganidan dalolat beradi. Mazkur maqolada aynan ana shu haykaltaroshlik namunalarning badiiy, tarixiy va madaniy jihatlari tahlil qilinadi.

Asosiy qism

1. Haykaltaroshlik san'atining kontekstdagi o'rni

Ilk o'rta asrlarda haykaltaroshlik diniy tasavvurlar, xalq urf-odatlari va kundalik turmush bilan uzviy bog'liq edi. Ayniqsa, terrakota haykalchalari ibodatxonalar, xonadonlar va dafn marosimlarida muhim atribut sifatida ishlatilgan.

2. Shahrisabzda topilgan haykallar tavsifi

Shahrisabz muzey qo'riqxonasi fondida saqlanayotgan haykalchalar orasida erkak, ayol va diniy ramzlar bilan bog'liq figurkalar mavjud. Ular yelkasiga salla o'ragan erkak, ko'kragini ochgan ayol, yoki jonli harakatda ifodalangan holatlar

bilan ajralib turadi. Bu figurkalar o'sha davr kishilarining kiyinish madaniyati, tana tuzilishi va estetik idealini aks ettiradi.

3. Terrakota texnikasi va materiallar

Haykallar ko'pincha pishiq loydan yasalib, oddiy qoliplarda ishlangan. Bu texnika keng omma orasida tarqalgan bo'lib, u san'atning ommaviylashgan shakli bo'lgan. Ularning yuz tuzilishi, tanadagi harakat elementlari sodda bo'lsa-da, chuqur mazmunga ega.

4. Madaniy va diniy ma'no

Ushbu figurkalar ko'pincha ayol urug'lar, tug'ilish marosimlari yoki hosildorlik bilan bog'liq bo'lgan. Ba'zilarida esa qahramonlar, afsonaviy obrazlar yoki xudolarning tasviri mujassamlangan. Bu esa ilk o'rta asrlarda Shahrizabzda murakkab diniy va ijtimoiy qarashlar mavjud bo'lganligini anglatadi.

Xulosa

Shahrizabzda topilgan ilk o'rta asrlar haykaltaroshligi namunalari nafaqat tarixiy san'at namunasi, balki xalq hayotining tirik guvohidir. Ular orqali biz o'sha davr kishilarining dunyoqarashi, e'tiqodi, estetik didi va madaniyatini o'rganish imkoniga egamiz. Bu yodgorliklar faqat muzey eksponati emas, balki milliy va insoniyat madaniy merosining ajralmas qismidir. Kelgusida ushbu namunalarni raqamlashtirish, kataloglashtirish va ilmiy tadqiqotlarga jalb etish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023. – 80 b.

Abdurahmonov, Q.X. Inson taraqqiyoti. Darslik. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 450 b.

Azamatov, S., & Shokirov, K. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2022. – 190 b.

Karimov, N. Zamonaviy yondashuvlar va tahlillar // O'zbekiston iqtisodiy axborotnomasi. – 2024. – №2. – B. 15-22.

Nazarov, A. Madaniy meros ob'ektlarini muhofaza qilish masalalari // O'zbekistonda fan va ta'lim. – 2023. – №10. – B. 88-95.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti: www.prezident.uz (Murojaat sanasi: 04.05.2026).

ZiyoNET axborot-ta'lim portali: www.ziynet.uz (Murojaat sanasi: 04.05.2026).